

Karel Janík

Zděná boží muka a kapličky na Břeclavsku a Mikulovsku

Již třináct let se zabývám opravami a studiem božích muk. Stále více si uvědomuji, o jak složitou a rozsáhlou problematiku se jedná. Kdyby měl být jihomoravský selský barok podrobně zpracován, vzniklo by několikadvazkové dílo, které by přesáhlo možnosti jednotlivce a muselo by být týmovou prací. Vinou minulého režimu, který o tyto památky z důvodů proticírkevních neměl zájem, se ztratilo čtyřicet let. Nyní zase není dostatek finančních prostředků. Přesto však bychom neměli ztrácet čas. Při některé příslušné instituci by měla vzniknout centrální databanka, která by shromažďovala veškeré údaje o všech památkách na katastrech obcí jihomoravského kraje, a to i o polních křížích a o památkách, které za minulého režimu byly zničeny a dnes už neexistují. Kronikáři všech obcí by byli vyzváni ke spolupráci, aby na katastrální mapce obce vyznačili veškeré památky, a to i zaniklé. Pokud znají historii vzniku některé památky, aby ji také podali a uvedli pramen, z něhož čerpali. K této činnosti je poslední možnost – pamětníci hlavně z pohraničních obcí nás opouštějí a brzy se bohužel už nebudeme koho ptát. Někdo se zeptá, proč by se měly evidovat i neexistující už polní kříže. Jako kronikář obce jsem pátral po události, která se udála u neexistujícího už kříže. Vyptávání u pamětníků zpočátku nevedlo k ničemu, až mi jedna pamětnice vzkázala, že si už vzpomněla, a místo jsme našli. Dnes už paní nežije a místo by bylo dnes již nezjistitelné. Až jednou bude ustaven tým historiků ke zpracování této problematiky, mohl by vycházet ze zmíněné databanky.

Dále uvádím přehled božích muk a kaplíček, které jsem opravil, a co vše jsem o nich zjistil.

1) Boží muka, ev. č. seznamu 1301 – na rozcestí Klentnice – Perná – Pavlov – z roku 1806, – oprava ukončena 22. 5. 1983.

Na zchátralé boží muce byla přibita zrezavělá plechová tabulka o rozměrech 180×220 mm. Po oklepání omítky bylo zjištěno, že BM má i výklenek zezadu, ale byl zazděný, aby se zpevnilo zchátralé zdívo. Zadní výklenek byl obnoven. Až po letech jsem od odsunutých Němců z Klentnice dostal knihu, kterou si o Klentnici vydali v Německu. V ní je uveden vznik této BM: Dne 6. 6. 1806 vracela se 79letá selka se dvěma vnoučaty z pole domů. Náhle přišla prudká bouřka a ženu zabil blesk v místech, kde nyní BM stojí. Vnoučatům se nic nestalo. Na plechové tabulce byl německý nápis: „Před bleskem a nepohodou ochraňuj nás, ó Pane!“ Po tomto zjištění jsem datum vzniku a opravy vyryl do omítky. BM je zdaleka viditelná.

2) Boží muka, ev. č. 7146 – u klentnického lomu pod kopcem Kotel – vyhlídka, umístění lavičky, oprava skončena 28. 7. 1986.

BM byla v havarijním stavu, hrozilo její zřícení. Za její opravu se velmi přimlouval pan dr. Mácel od brněnských památkářů, který mi poskytl odborné konzultace. Mikulovský kanovník pan Samec mě poučoval o církevních dějinách. Protože první opravená BM se lidem v Klentnici líbila, přispěli ve sbírce na materiál na tuto muku. Pro poučení a propagaci mezi veřejností jsem u této muky umístil tabulku s textem o významu těchto památek. Abych zjistil datum vzniku této památky, obrátil jsem se na odsunuté Němce z Perné, ale nikdo to nevěděl. Rakouský historik pan Lederer mi napsal, že tato BM je zakreslena na mapě z r. 1786. Podal jsem také žádost, aby tato opravená památka byla zapsaná do seznamu chráněných památek. Žádosti bylo vyhověno. Boží muka jsou zdaleka viditelná a pro nádhernou vyhlídku jsem u nich umístil lavičku.

3) Boží muka (nejpěknější), ev. č. 1138, II. kategorie, obec Bavory – naproti hřbitovu – z roku 1832, osmiboká, oprava skončena 16. 9. 1991.

Tuto a další památky jsem již opravoval jako profesionál pod odborným dohledem brněnských a břeclavských památkářů. Podnět k opravě dal a za církev dozoroval pan kanovník Samec. Muka byla zchátralá a horní část byla zakryta zašlým plechovým obrazem. Po jeho sejmutí se objevil zamřížovaný výklenek, ve kterém byl rozpadlý dřevěný krucifix a po jeho stranách stála zašlá dřevěná soška P. Marie a Jana Nepomuckého. Tato soška byla pěknou dřevořezbářskou prací. Pan Samec ji dal zrestaurovat, ale deponoval ji na faře, neboť vzhledem ke spoustě krádeží by byla zcela jistě odcizena. Do výklenku jsme dali jen nový krucifix. V bavorské farní kronice jsme našli jen německý zápis: „Tuto BM dal postavit v roce 1832 místní truhlářský mistr Tobias Hartmann.“ Kolem této nádherné muky vedla stará cesta do Mikulova.

4) Boží muka, ev. č. 1209 – u Dunajovic, 200 m v poli vlevo od silnice Mikulov–Brno, oprava skončena 22. 5. 1992.

Památku byla v havarijním stavu, hrozilo zřícení. Památkáři žádali okamžitou opravu. Starosta obce Perné pan Matoušek projevil maximální zájem o památky na jejich katastru, a tak práce začaly ihned. Nejprve bylo třeba značně vychýlený objekt narovnat do svislice tahem lan z boku. Při tom se muselo provádět z protilehlé strany klínování, neboť kdyby lana povolila, muka by se zhoupla a zřítíla. Pak byla oklepána veškerá omítka a bylo zjištěno, že cihly v místě prstencové římsy jsou zurážené. Omítka

byla nahozena do roviny a prstencová římsa byla vynechána. Zedník, který prováděl předešlou opravu, si tak ulehčil práci. Nyní byla oprava provedena přesně dle originálu. Brněnský historik pan dr. Vermouzek zjistil, že Dunajovice jako bohatá obec měly svou cestu do Mikulova. Původní cesta Brno–Mikulov vedla přes Spálenku na Bavory. V první polovině 19. století se postavila nová silnice, která vedla mezi těmito cestami, které byly zrušeny, a Dunajovičtí museli jezdit na křižovatku, kde odbočili vpravo do Mikulova. Proto tato BM stojí dnes v polích.

6.) boží muka

5) Boží muka, není v evidenci památek – 300 m nad Spálenkou (Novou hospodou) – vpravo od silnice na H. Věstonice. Oprava skončena 22. 5. 1992.

Tato a předešlá boží muka byla vyzděna špatně, amatérsky. Stavebník si nedělal starosti ani s cihlovou vazbou. Tyto dva případy ale lze prohlásit za výjimečné vzhledem k tomu, že další objekty

jsou vyzděny s milimetrovou přesností profesionálem. Tato boží muka byla tak zchátralá, že hrozila zřícením. Bez nástroje – jen holýma rukama – šlo její zdivo až po hlavní římsu rozebrat, pak bylo vše vyzděno znovu. Na objektu je použito 4 druhů cihel (asi z nějaké demolice) a vzhledem k tomu, jak omítka sanytruje, budou to asi cihly z bývalé stáje.

6) Boží muka, ev. č. 1703, obec Přítluky – vpravo pod silnicí od obce Zaječí – tříboká, oprava skončena 5. 7. 1992.

Pan starosta ing. Buchta z obce Přítluky projevil zájem, aby byly opraveny 3 boží muky na katastru obce. Opravy dojednal mladý a nadšený pan farář Bradáč. Hned jak jsem uviděl tříbokou boží muku, zvolal jsem: „Ta je krásná, počkejte až bude opravená!“ Tříboká boží muka symbolizuje Boží Trojici. Bohužel v obou dílech staré německé kroniky jsem nenašel nic o vzniku božích muk v Přítlukách.

7.) boží muka

7) Boží muka, ev. č. 1705 – obec Přítluky, vjezd do obce od Rakvic, oprava skončena 5. 7. 1992.

Nánosy bláta z polí postupně zvedly terén a tato muka je ještě hluboko v zemi, proto je tak nízká. Zajímavé a méně obvyklé jsou také špičaté zakončené niky v luncerně.

8) Boží muka, ev. č. 1704, naproti sušičce mezi obcemi Přítluky a Rakvice (vlevo), oprava skončena 5. 7. 1992.

Jak muka postupně chátrala, křížek se uvolnil a spadl na zem. Občané Rakvic uvedli, že jeden z nich ho vzal domů do úschovy. V době opravy už nežil a křížek se nepodařilo nalézt. Rakvice byly poslední českou obcí, Přítluky byly v Sudetech a hranice probíhala přes boží muku. Pamětníci z Rakvic mi vyprávěli, že u ní hlídali henleinovci a občané z Rakvic, kteří měli pole na katastru

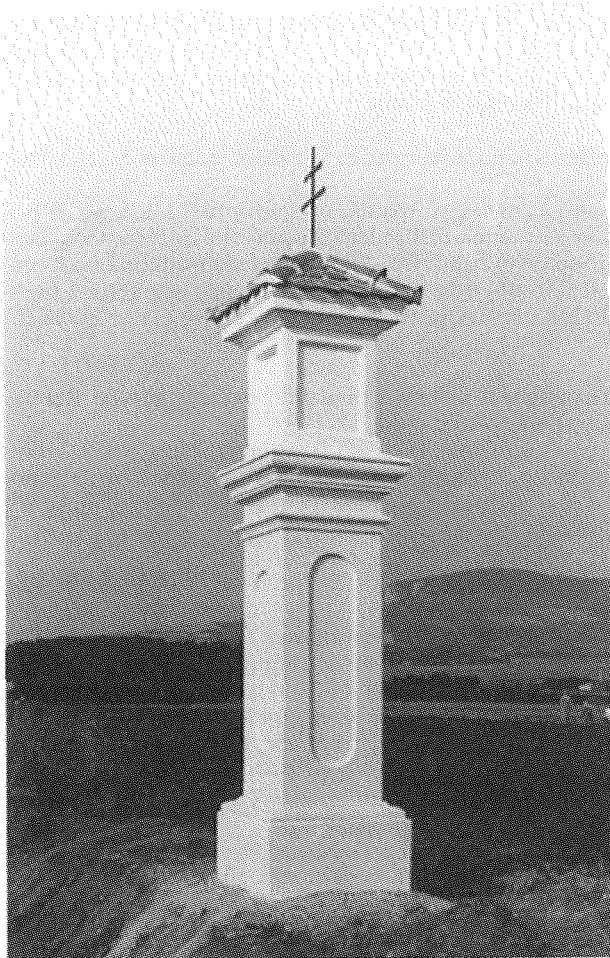
Přítluk, museli mít propustku. Kousek od boží muky stála zase česká hlídka, vojáci naší armády.

9) Boží muka, ev. č. 1222, Dolní Věstonice, vjezd do obce od H. Věstonic, oprava skončena 6. 8. 1992.

Naštěstí také starosta Dolních Věstonic pan Sasínek projevil zájem, aby památky v jeho obci byly opraveny. Tato BM byla v předešlé opravě nedbale omítnuta bříazolitem. Je to jediná BM, která na stříšce nemá tašky, ale cihly. Ani zde se nepodařilo zjistit datum vzniku. Kronikář obce pan Klanica mi kdysi vyprávěl, že stará německá kronika buď shořela za válečných událostí r. 1945, anebo si ji Němci odnesli s sebou. Po letech pak mě Němci z Dolních Věstonic podarovali knihou – poválečnou – o historii obce. Dle seznamu pramenů na konci knihy i dle textu bylo zřejmé, že autor neměl kroniku k dispozici, datum je zatím nezjistitelné.

10) Boží muka, ev. č. 1569, u silnice Pavlov–Milovice, vpravo, přemístěna 6 m od silnice dne 3. 11. 1992, oprava skončena 22. 5. 1993.

U silnice bývalo švestkové stromořadí. V roce 1974 při budování novomlýnských nádrží bylo odstraněno a silnice byla rozšířena až těsně k boží muce, která proto byla poškozována nákladními auty. Je zázrak, že to vydržela a nebyla přímo svalena. Podnik Silnice Břeclav měl v Praze žádost o její přemístění dále od silnice, které jsem pak provedl. Při oklepání omítky bylo zjištěno, že římsy bývaly původně prolamované, při pozdější opravě byly zaomítané a vyrovnané, aby si zedník ulehčil práci. Oprava byla provedena dle originálu. V těchto místech probíhala hranice panství Dietrichštejnů a Lichtenštejnů.

11.) boží muka

11) Boží muka, ev. č. 1208 z roku 1795, u silnice D. Dunajovice-Břeží, vlevo, přemístěna 3 m od silnice dne 16. 6. 1994, oprava ukončena 28. 7. 1994.

Také tato BM byla těsně u silnice a značně zchátralá. Silnice se rozšiřovala, a tak ji odbagrovali ze tří stran a pokračovali dále. Boží muka byla silně nakloněná a hrozila zřícením. Bylo třeba urychleně vyzdít nový základ 3 m od silnice a jeřábem ji přemístit. Hned poté jsem požádal pana stavitele Bajera, abychom provedli průzkum starého základu. Bagr před námi sejmul tři řady cihel, které byly přímo na černozemi – objekt nebyl ani řádně založen. Pak bylo bagrováno do hloubky 1/2 m pod základ, ale nic nebylo nalezeno. Rakouský historik pan Lederer, odsunutý z D. Dunajovic, mi řekl, že tuto BM stavěl jeho pradědeček. Požádal jsem jej, zda by nemohl zjistit datum vzniku této BM, po čase mi sdělil, že to bylo v roce 1795.

12) Boží muka, není v evidenci památek, z roku 1794, u cesty ke klentnickému kračinu, vyzdívaná celá znovu dle originálu, oprava skončena 11. 10. 1994.

V roce 1984 jsem jako kronikář obce prováděl soupis, fotodokumentaci a nákresy všech památek na obecním katastru. Při průzkumu jsem ulomil kus staré omítky a v další jsem objevil vyrytý letopočet 1794. Tato boží muka stála před kravínem. Zemědělcí o ni kdysi zachytili buldozerem, utrhli ji ze základů a pootočili. Silná vichřice

na jaře 1994 ji svalila a BM se rozsypala. Projednal jsem na obci se starostou panem ing. Tichým, že ji znovu postavím, ale už ne ve hnojišti. Našli jsme pro ni krásné místo ve vyvýšené mezi s nádhernou vyhlídkou o 325 m blíže k obci. Proto jsem tam umístil i lavičku. A tak tato BM zrovna na své dvousté výročí byla svalena a znovu postavena přesně dle originálu. Nechtě přezijí další stovky let!

13) Boží muka, nejsou v evidenci památek, vpravo u silnice Klentnice–Mikulov, v zatáčce, 400 m od Klentnice.

Tato BM byla zarostlá do stromu a značně zchátralá. Ve spolupráci s ochranáři přírody v Mikulově byl strom ořezán a upraven. Zatím každá opravená boží muka byla jiná, zde je první výjimka – tato je se svým rohovým sloupkem zcela podobná boží muce u klentnického lomu (č. 2). U této BM byla umístěna lavička pro odpočinek turistů jdoucích po túře na Pálavě do Mikulova. Opravená boží muka přispěla ke zkrášlení krajiny našeho kraje.

1) Kaplička, není v evidenci památek, na rozcestí u Jevišovky, u silnice Drnholec–Hrušovany nad Jevišovkou, oprava skončena 12. 11. 1991.

Opravu zajistil pan ing. Holec, vedoucí hospodářství Drnholec, Státní statek Mikulov. Po oklepání omítek bylo zjištěno, že je vyzděna s milimetrovou přesností. Zato pozdější oprava byla provedena značně neuměle. Když se mají římsy v tympanonu vytáhnout až do rohu, je to velmi pracné.

2) Kaplička, není v evidenci památek, byla ve stavu úplné ruiny, nad Dolními Věstonicemi u polní cesty na Pálavu.

Tuto kapličku dal obnovit starosta D. Věstonic pan Sasínek. Pro krásnou vyhlídku byly přidány dvě lavičky, vše zaplatila obec jako dar turistickému ruchu. Tato kaplička byla v r. 1882 přistavěna k boží muce, z níž zbylo za kapličkou už jen torzo (do půli lucerny). Později jsem viděl fotografii z roku 1955, kde boží muka byla ještě celá i s jednoduchým křížem. Protože se jednalo o kapličku Panny Marie, na zadní stěnu výklenku jsem umístil reliéf P. Marie odlitý z betonu – proti případnému vandalismu. Kaplička s lavičkou je pod mohutnou lípou a oživuje turistickou cestu na Pálavu.

3) Kaplička, ev. č. 1221, Dolní Věstonice, vjezd do obce od Pavlova, vpravo pod lipami, přistavěná ke starší tříboké boží muce, oprava skončena 30. 10. 1992.

Již druhý případ, kdy byla kaplička později přistavěna k boží muce. Invence tvůrců lidového baroka byla nevyčerpatelná. Tu bych chtěl ještě upozornit, že u Trboušan u Brna je kaplička a doslova na ní je postavena boží muka.

4) Kaplička (poklona), ev. č. 1681, v polích u Popic (vysoká 5 m), oprava skončena 21. 8. 1995.

Také popický starosta pan Urbánek má vřelý vztah k památkám a v obci je to také vidět. Majitel pozemku pan Židek zapůjčil a postavil lešení a oprava mohla začít. Především oprava byla provedena ve třicátých letech cementovou omítkou, ale zcela neodborně. Výsledek spíše připomínal trafostanici, které se tehdy na vsích stavěly, než kapličku. Veškerá omítka se musela oklepat. Nebyla k dispozici žádná fotografie, ani obrázek původního vzhledu. V takové situaci je jen jeden zachytitelný bod, z něhož se vychází: tehdejší zedník si veškeré římsy vytesával a vyzdíval velmi přesně z cihel. A to je dnes naše štěstí, neboť jinak by se nebylo čeho chytit. Nakreslil jsem barokní římsy dle říms cihlových a zajel k brněnským památkářům – k paní dr. Šrámkové. Dlouho jsme konzultovali a zkoušeli různé varianty. Nakonec jsem přistoupil k samotnému provedení. Cihlový objekt se jakoby oblékal do malty (omítky). Stále se musí odstupovat a prohlížet z dálky a vycházet ze zkušeností a z citu pro proporce, který se získá studiem těchto památek. Ve skutečnosti totiž vše vypadá jinak než na papíře. Často je třeba už hotovou římsu seškrábat, upravit šablonu a táhnout znovu římsu užší nebo širší, až je to ono. Samozřejmě, že takový způsob restaurování je pracný a zdoluhavý. Čas tu nesmí hrát roli. Myslím si však, že výsledek stojí za to.